

کتابخانه جناب ڈاکٹر سید ظفر احمد

عمر آباد
۱۵ اکتوبر ۱۹۳۶ء

مُساویر

پہلے

سیاحتِ چند روزہ افغانستان

(اکتوبر ۳۳ء)

اقبال

۱۹۳۶ء

مسافر

معنی

سیاحت چند روزہ افغانستان

(اکتوبر ۱۳۳۳ء)

اقبال

۱۹۳۴ء

CHECKED-2002

۱۹۱۵۵۱۵۵

م ۱۲۶۹
۵۵
۹۶۹۰

اشاعتِ اول ۱۹۳۲ء پنج صد

اشاعتِ دوم ۱۹۳۶ء دو ہزار

۲۰۳
۳

(کاپی رائٹ)

M.A. LIBRARY, A.M.U.

PE9690

۲۹۶۹۸

12 JUN 1965

CHECKED 1996-97

نادرِ افغان شیرِ درویشِ خو	رحمتِ حق بر روانِ پاکِ او
کارِ مِلّتِ محکم از تندیسِ او	حافظِ دینِ مبینِ شمشیرِ او
پهلو ابوذرِ خود گرد از اندر نماز	ضربش بهنگامِ کینِ خارا گداز
عهدِ صدیق از جانش تازه شد	عهدِ فاروق از جانش تازه شد
از غمِ دینِ درویشِ چو لاله دارغ	در شبِ خاور و جودِ او چو سراغ
در رنگِ هوشِ مستیِ اربابِ فوق	بهرِ جانش سراپا جذبِ عشوق
خسروِ شمشیرِ و درویشِ نگه	هر دو گوهر از محیطِ لا اله
فقر و شاهی وارداتِ مصطفی است	این تجلیهای ذاتِ مصطفی است

این دو قوت از وجودِ مؤمن است	این قیام و آن سجودِ مؤمن است
فقر سوز و درد و داغ و آرزوست	فقر را در خون تنبیدن آبروست
فقر نادر آخِر اندر خون تنبید	آفرین بر فستِ آں مرثِ سید
اے صبا اے ره نور و تیرِ نگام	در طوافِ مرقشش ز ملکِ خرام
شاه در خواب است پاهایستند	غنچه را آهسته تر بکشاگره
از حضور او مرا فرماں رسید	آنکه جان تازه در خاکم مید

سوخستیم از گرمی آوازِ تو

اے خوش آں قفس که داند رازِ تو

از غم تو لبت ما آشناست

می شناسیم این لُواها از کجاست!

اے باغوشِ سحابِ ماچو برق

روشن و تابنده از نورِ تو شرق

یک زماں در کوہِ سارِ ما درخش

عشق را باز آں تب و تابِ بے بخش

تا کجا در بندِ ما باشی اسیر

تو کلیمی راہِ سینا عجب گیرا،

طے نمودم باغ و راغ و دشت در چون صبا بگنجد شتم از کوہ و مکر

خیبر از مردانِ حقِ برگانہ نیست در دل او صد ہزار افسانہ ایست!

جادہ کم دیدم از و سچ پیدہ تر یا وہ گرد و درخم و پچیشِ نظر

سبزہ در دامنِ کسارشِ مجھے از خمیشش بر نیاید رنگِ بوبے

سرزمینے کبک او شاہیں مزاج آہوئے اوگیر و از شیراں خراج!
 در فضائش جرّہ بازاں تیز چنگ لرزہ برتن از نہیب شاں پلنگ!
 لیکن از بے مرکزی آشفتنہ وز بے نظام و ناتمام و نیم سوز!
 فرّ بازاں نیست در پر واز شاں از تدر و اں پست تر پر واز شاں!
 آہ قحّمے بے تب و تاب حیات روزگارش بے نصیب از وادوات!
 آں یکے اندر سجود و ایں در قیام کار و بارش چوں صلوٰت بے امام!

ریز ریز از سنگ او مینائے او

آہ! الزام روز بے فروائے او!

خطبات اقوام سرحد

اے زخود پوشیدہ خود را باز یاب	در سلمانی حرام است ایں حجاب!
رمزدین مصطفیٰ دانی کہ چسیت	فاش دیدن خویش را شاہ ہنشہی است!
چسیت میس؟ در یافتن اسرار خویش	زندگی مرگ است بے دیدار خویش
اس مسلمانے کہ بیند خویش را	از جہانے برگزیند خویش را
از ضمیر کائنات آگاہ اوست	تبیخ لا موجد الا اللہ اوست
در مکان و لا مکان غوغائے او	نہ سپہ آوارہ در پنهائے او
تا دلش سرے را سر از خد است	جیف اگر از خویش تن نا آشناست
بندہ حق وارث پیغمبران	او بخند در جہان دیگران

تاجمانے دیگرے پیدا کسند	ایں جہان کہنہ را برہم زند
زندہ مرد از غیر حق دار و سراغ	از خودی اندر وجود او چہ سراغ!
پائے او محکم بر زم خیر و شر	ذکر او شمشیر و فکر او سپر
صبحش از بانگے کہ بر خیزد زجاں	نے ز نور آفتاب خادراں!
فطرت او بے جہات اندر جہات	او حریم و در طوافش کائنات
ذرّہ از گردِ راہش آفتاب	شاہد آمد بر عروج او کتاب
فطرت اور اکشاد از ملت است	چشم اور روشن سواد از ملت است!
اندکے کم شوق بر آن و خبر	باز اے نادان بخویش اندر نگر
در جہاں آوارہ ہیچ پارہ	وحدتے کم کردہ ہر پارہ
بند غیر اللہ اندر پائے تست	داغ از داغ کہ در سیمائے تست

مخیریل از مکر پنهانی تبرس از ضیاع روح افغانی تبرس!
 ز آتش مردان حق می سوزدست نمکته از پیر روم آموز دست

”رزق از حق جو مجاز زید و سر

مستی از حق جو مجاز بنگ و سر

گل محسن گل را بخور گل را بخور

زانکه گل خوار است دائم زرد و درو

دل بجو تا جاوداں باشی جوان

از تجلی چهره ات چوں از غواں

بنده باش و بر زمین و چوں سهند

چوں جنازه نئے که برگردن بر زنداں

شکوہ کم کن از سپهر لا جورد	جز بگر و آفتاب خود مگرد
از مقام ذوق و شوق آگاه شو	ز رہ چسپا و محسوس ماہ شو
عالم موجود را اندازه کن	در جہاں خود را بلبند آوازہ کن
برگ و سار کائنات از وحدت است	اندیس عالم حیات از وحدت است
در گذر از رنگ و بو ہائے کہن	پاک شوا از آرزو ہائے کہن
ایں کہن سماں نیز ز باد و جو	نقشبند آرزوئے تازہ شو
زندگی بر آرزو دارد اساس	خوش را از آرزوئے خود شناس
چشم و گوش و ہوش نیز از آرزو	مشتِ خاک کے لالہ خیز از آرزو
ہر کہ تخم آرزو در دل نہ کشت	پائمال و گدایاں چوں سنگ و شست!
آرزو سرمایہ سلطان مہیر	آرزو جامِ ہماں بین فقیر

آب و گل را آرزو آدم کند آرزو ما را از خود محرم کند
 چون شرار از خاکِ مابری چید ذرّہ را پہنائے گردوں می دہد
 پور آذ کعبہ را تعمیر کرد از نگاہے خاک را اکسیر کرد

تو خودی اندر بدن تعمیر کن
 مشتِ خاکِ خویش را اکسیر کن

مسافر وارمی شود شهر کابل و حاضر میشود بخصوص اینحضرت شهید^{رح}

شهر کابل با خطه و جنت نظیر	آب حیوان از رگ تا کشن بگیسرا
چشم صائب از سوادش سرچین	روشن و پائنده باد آں سرزمین
در ظلام شب سمن زارش نگر	بر بساط سبزه غلطی سحر
آں دیار خوش سواد آں پاک بوم	باد او خوشتر ز باد شام و روم
آب او براق و غاشق تابناک	زنده از موج نسیمش مرده خاک

— مرزا صائب تبریزی در مدح کابل میگوید
"خوشا و قتی که چشم از سوادش سرچین گردد"

نایداند حرف و صوت اسرار او	آفت بابل خفته در کسار او
ساکنانش حیرت و خوش گهر	میشل تیغ از جوهر خود بجهر
قصر سلطانی که ناشن و لکشت	زائران را گرد راهش کیمیاست
شاه را دیدم در آن کاخ بلبند	پیش سلطان فقیر در دست
خلق او قلیم و اسرار کشود	رسم و آئین ملوک آنجانب بود
من حضور آن شهر والا گهر	بے نوا مردی بدر بار عمره
جانم از سوز کلامش در گداز	دست او بوسیدم از راه نیاز
پادشاه به خوش کلام ساده پوش	سخت کوش و نرم خمی و گرم جوش
صدق و اخلاص از نگاهش آشکار	دین و دولت از وجودش استوار
خاکی و از نوریاں پاکیزه تر	از مقام فقر و شاهی باخبر

درنگا ہش روزگارِ شرق و غرب	حکمتِ اوراز دارِ شرق و غرب
شہر یارے چون حکیمانِ نکتہ دہاں	راز دہاں مدو جزیرِ امتثال
پیردہ ہا از طلعتِ معنی کشود	نکتہ ہائے ملک و دیں ادا نمود
گفت از اں آتش کہ در فی بدن	من ترا دامنم عزیزِ یوشن
ہر کہ اورا از محبتِ رنگ بوست	درنگا ہم ہاشم محمود بوست
در حضورِ آن سلمانِ کریم	ہدیہ آوردم ز تر آنِ عظیم
گفتم این سرمایہ اہل حق است	در ضمیمہ اوجیاتِ مطلق است
اندر وہر است دارا انتہا است	حیدر از نیر وئے او خیر کشا است
نشہ حرمِ بخون او دوید	دانه دانه اشک از چشمش چکید
گفت "نا در در جہاں بے چارہ بود	از غمِ دین و وطن آوارہ بود

کوه و دشت از اضطرابم بیخبر از غم آن بے حسابم بیخبر
نالہ با بانگِ هزار آہ میختم اشک با جوئے ہزار آہ میختم
غیرتِ آن غمگین نہ بود
قوتش ہر باب را برین کشود

گفت گوئے خسرو والا نژاد باز با من جذبہ سرشار داد
وقتِ عصر آمد صدائے الصلوات آں کہ مومن را کند پاک از جہات
انتہائے عاشقان سوز و گداز کردم اندر اقتدائے او نماز
راز ہائے آن قیام و آن سجود
جز بہیزم محسوساں نتوان کشود

بر مزار شهنشاہ بابر خلد آشیانی

بیا که ساز فرنگ از نو ابر افتاد است
 درون پرده اوقم نیست فریاد است!
 زمانه کهنه بستان را هزار بار آراست
 من از حرم نگذشتم که سخته بنیاد است
 درفش ملت عثمانیاں دوباره بلند
 چه گوئمت که به تیموریاں چه افتاد است!
 خوش نصیب که خاک تو آرمید اینجا
 که این زمین ز طلسم فرنگ آزاد است!

هزار مرتبه کابل نکوتر از دلی است
 که آن عجزه عروس هزار داماد است
 درون دیده نگه دارم اشکِ خونین را
 که من فقیرم و این دولتِ خداداد است
 اگر چه پیرِ حرم و ردِ کالبدی دارد
 کجاست نگاه که بزنند ترز پولاد است

سفر بہ غزنی و زیارت مزار حکیم سنائیؒ

از نواز شہائے سلطان شہید	صبح و شام، صبح و شام روزِ عید
تکتہ سنج خاوراں بہندی فقیر	میں ہاں خسرو کیواں سیریا
تازہ شہر خسروی کرم سفر	شد سفر ہرین سبک ترا نہضر
سینہ بخت دم بآں بادے کپار	لالہ رست از فیض او در کوسار
آہ! غزنی آن حکیم علم و فن	مرغزار شیر مردان کہن
دولت محمود را زیبا عروس	از حنا بندان او دانائے طوس
خفتہ در خاکش حکیم غزنوی	از نوازے او دل مردان قوی
آں حکیم غیب آں صاحب مقام	ترک جوش رومی از ذکرش تمام

من زُپیدا، او زُپنهان، در سرور	ہر دورا سر مایہ از فوقِ حضور
او نقاب از چہرہ ایساں کشود	فکرِ من تقیرِ مومن وانمود
ہر دورا از حکمتِ سران سبق	او زحق گوید من از مردان حق
در فضائے مرتدا و سو ختم	تا مستاع نالہ اند و ختم
گفتم اے بینندہ اسرارِ جاں	بر تو روشن این جهان و آن جہاں
عصرِ ما وارفشہ آب و گل است	اہل حق مشکل اند مشکل است
مومن از افرنگیاں پیدا پنجدید	فتنہ یا اندر حرم آمدیدید
تا نگاہِ او ادب از دل نخورد	چشم اورا جلوہ افزنگ برد
اے حکیمِ غیب، امامِ عارفان	پنختہ از فیض تو خامِ عارفان
آنچہ اندر پردہ غیب است گوے	بو کہ آبِ رشتہ باز آید بجوے

روح حکیم ستانی از بهشت بریں

جواب می دہد

راز دامن خیر و شر گشتم ز فقر	زنده و صاحب نظر گشتم ز فقر
یعنی آن فقرے کہ داند راہ را	بہند از نور خودی اللہ را
اندرون خویش جوید لا الہ	در تہ شمشیر گوید لا الہ
فکر جہاں کن چوں زناں بر تن متن	ہمچو مرداں گوے در میدان فگن
سلطنت اندر جہان آب و گل	قیمت او قطرہ از خون دل
مومنان زیر سپر لا جورد	زنده از عشق اندولے از خواب نورد
می ندانی عشق وستی از کجاست	ایں شعاع آفتاب مصطفیٰ است

زندہ تاسو ز او در جان تست	ایں نگہ دارندہ ایمان تست
باغب شہوار رموز آب و گل	پس بزن بر آب و گل اکسیر دل
دل زدیں سر چشمہ ہر قوت است	دیں ہمہ از معجزات صحبت است
دیں مجر اندر کتب اے بے خبر	علم و حکمت از کتب دیں از نظر
بو علی دانندہ آب و گل است	بہر از خستگیاں دل است
نیش و نوش بو علی سینا بہل	چارہ ساز بہائے دل از اہل دل
مضطفع بحر است موج او بلند	خیز و این دریا بجوئے خوش بند
مدتے بر ساحلش پیچیدہ	لطمہ ہائے موج او نا دیدہ !
یک زمان خود را بدیدہ در فلک	تا روان رفت باز آید بہ تن
اے مسلمان جس را بہ حق مرو	نا امید از رحمتِ عالمے مشو

پروہ بگذا آشکارائی گزین	تا بہ لرزد از سجود تو زمین
دوش دیدم فطرت بتیاب را	روح آں ہنگامہ اسباب را
چشم او بر زشت و خوب کائنات	در نگاہ او غیب کائنات
دست او با آب و خاک اندر ستیز	آں ہم پیوستہ و این ریز ریز
گفتمش در جستجوئے کیستی؟	در تلاش تار و پودے کیستی؟
گفت از حکم خدائے ذوالمنن	آدمے نو سازم از خاک کن
مشت خاک کے را بصد رنگ از مود	پے بہ پے تابید و سنجید و فرود
آخرا و را آب و رنگ لالہ داد	لا الہ اندر ضمیر او نہاد
باش تا بینی بہار دیگرے	از بہار پاستاں رنگین ترے
ہر زمان تدبیر بادار و قریب	تا نگیری از بہار خود نصیب

بر درون شاخ گل دارم نظر غنچه بار دیده ام اندر سفر
 لاله را در وادی و کوه و دمن از دامن باز نتوان داشتن

بشنو مرے کہ صاحب جستجو است

نعمت را کوہ سنوزا ندر گلو است!

بر مزارِ سلطان محمود علیہ الرحمۃ

خیز و از دل ناله ہا بے اختیار	آہ! آں شہرے کہ اینجا بود پار
آں دیار و کاخ و کویرانہ ایست	آں شکوہ و فال و فرافسانہ ایست
گنبدے! در طوفان و چرخ بریں	تربتِ سلطانِ محمود است این
آنکہ چوں کو دک لب از کوثرِ شست	گفت در گہوارہ نام او نخست
برقِ سوزان تیغ بے زہار او	دشت و در لرزندہ از یلغار او
زیر گردوں آیت اللہ را تشش	قدسیاں قرآن سرا بر تیش
شوخی فکرم مرا از من رہود	تا نبودم در جہان دیر و زود
رخ نمود از سیمینہ ام آں آفتاب	پر و گیہا از فروغش بے حجاب

هر گروں از جلالش در رکوع از شعاعش دوش می گرد و طلوع
 وار هیدیم از جهان چشم و گوشتش فاش چون امروز دیدیم صبح دوش
 شهر غریبش یک بهشت رنگ بو آجوها غصه خوان در کلخ و کو
 قصر های او قطار اند قطار آسمان با قبه هایش هم کنار
 نکته سنج طوس را دیدیم ببرم لشکر محسود را دیدیم بر زم
 روح سیر عالم اسرار کرد تا مرا شوریده بیدار کرد
 آن همه شتاقی و سوز و سرور در سخن چون رند بے پروا جور
 تخم اشک اندران ویرانه کاشت گفتگو با خدا ئے خویش داشت

تا نبودم سنجبر از راز او

سو ختم از گرمی آواز او

مناجاتِ مردِ شوریدہ در برانہ غزنی

لالہ بہر یک شعاع آفتاب دارد اندر شاخ چندین پیچ و تاب
چوں بہار اورا کند عریانِ فاش گویدش جز یک نفس اینجا مباحش!
ہر دو آدمیکہ گرا ساز و برگ من ندانم زندگی خوشتر کہ مرگ!
زندگی سہمِ مصافِ نیش و نوش رنگِ ثنم امروز را از خونِ دوش!

الاماں از مکہ ایامِ الاماں

الاماں از صبح و از شامِ الاماں!

اے خدا! نقشِ بندِ جان و تن با تو ایں شوریدہ دارد یک سخن
فتنہ ہا بے نیم دریں دیر کہن فتنہ ہا در خلوت و در انجمن

عالم از قدرتِ دیر تو آمد پدید	یا خدائے دیگر اور آفسرید
نظارِ ہش و صفا باطنِ ستیز	اہلِ دل را شیشہٴ دل ریز ریز
صدق و اخلاص و صفا باقی نماند	”آں قبحِ شکستِ آں ساقی نماند“
چشم تو بر لالہ رویانِ فرنگ	آدم از افسونِ شل بے آبِ رنگ
از کہ گیر و ربط و ضبطِ ایں کائنات؟	اشے شبِ عشوہٴ لاتِ مَنات
مرد حق آں بندہٴ روشن نفس	نائب تو در جہاں او بود و بس
او بہ بندِ فقر و فرزند و زن	گر توانی سو مَناتِ او شکن
ایں مسلمان از پرستارانِ کیست؟	در گریبانِش یکے ہنگام نیست!
سینہٴ اش بے سوز و جانِش بے غروش	او سہرا فیل است و صورتِ او خموش!
قلبِ او نا محکم و جانِش نژند	در جہاں کالائے اونا الجند

در مصافِ زندگانی بے ثبات دارد اندر آستینِ لات و منات
 مرگ را چوں کافران داندِ هلاک آتشِ او کم بهما مانندِ خاک!
 شعله از خاکِ او باز آفرین آں طلبِ آں جستجو باز آفرین
 باز جذبِ اندروں او را بدہ آں جنونِ ذوفنونِ او را بدہ
 شرقِ را کن از وجودش استوار صبحِ فردا از گریبانِش برار!

بحرِ احمر را بچوبِ او شگاف

از شکوہش لرزہ افکن بہ قاف!

قندھار و زیارتِ خرقہ مبارک

قندھار آں کشورِ مینو سواد اہلِ دل را خاکِ او خاکِ مراد
 رنگِ ہا بو ہا ہو ہا آبِ ہا آبِ ہا تابندہ چوں سیابِ ہا
 لالہ ہا در خلوتِ کسارِ ہا نارِ ہا تیغِ بستہ اندر نارِ ہا
 کوئے آں شہر است مارِ کوئے دوست سارِ ہاں بر بندِ محلِ سوئے دوست

می سرایم دیگر از یارانِ نجد

از نوائے ناقد را آرم بوجد

غزل

از دیرِ مغال آیم بے گردشِ صہباست!
 در منزلِ لا بودم از بادۂ الا مست!
 دامنم کہ نگاہِ او ظرفِ ہمہ کس بیند
 کرد است مرا ساقی از عشوہ و ایامست!
 وقت است کہ بکشایم میخانہٗ رومی باز
 پیرانِ سرم دیدم در صحنِ کلیسا مست!
 ایں کارِ حکیمے نیست و امانِ کلیمے گیر
 صد بندہٗ ساحلِ مست یک بندہٗ دریا مست!

دل را بچمن بردم از بادِ چمن افسرد
 میرد بخیا با نها این لاله صحر است
 از حرفِ دلا و زش اسرارِ صرم پیدا
 حوی کافر کے دیدم در وادی بطحا مست !
 سینا است کہ فاران است ؛ یارب چه مقام است این ؟
 ہر ذرہ خاکِ من چشمے است تماشا مست !
 خرقۃ آں بُرزخ لایبغیان ویدش دکنۃ لی خرقۃ تان
 دین او آئینِ اوقفسیرِ کل در جبین او خطِ تفسیرِ کل

۱۔ بُرزخ لایبغیان : تلمیح بآیہ قرآن

۲۔ لی خرقۃ تان الفقر والجهاد - حدیث

عقل را او صاحب اسرار کرد	عشق را او تیغ جوہر کرد
کاروان شوق را او منزل است	ماہمہ یک مشت خاکیم اول است
آشکارا دیدش انسائے است	درمیش مسجداقصائے است
آمد از پیہرین او بوی او	داد مارا نعرہ اللہا ہو
بادل من شوق بے پروا چہ کروا	بادہ پُر زور با میسنا چہ کروا
رقصہ اندر سینہ از زور جنوں	تا زراہ دیدہ می آید بروں!
گفت من جبریلیم و نور میں	پیش ازین اورا ندیدم ایں چہ میں!
شعر رومی خواند و خندید و گسیت	یارب ایں دیوانہ فرزانہ کیست!
در حرم بامن سخن زندانہ گفت	از مے و مِخ زادہ و پیمانہ گفت!

گفتش این حرف بیابانه چیست لب فرو بند این مقام خامشی است
 من ز خون خویش پروردم ترا صاحب آه سحر کردم ترا
 باز یاب این نکته را آن نکته رس عشق مردان ضبط احوال است بس
 گفت عقل و هوش آزاد دل است مستی و دافستی کار دل است

نعره یازد تا فتاد اندر سجود

شعله آواز او بود، او نبود!

بر مرزا حضرت احمد شاہ بابا علیہ الرحمۃ موسس ملت افغانیہ

از خمیرش ملتے صورت پذیر	تربت آل خسرو روشن ضمیر
بافروغ از طوف اوسیمائے نهر	گنبدِ اوراحم داند سپر
سکہ زد ہم با قلیم سخن	مثل فاتح آل امیر صف شکن
قدسیاں تسبیح خواں برخاک او	ملتے را داد ذوق جستجو
سلطنت ہار دویہ پر اگذاشت!	از دل دوست گہریزے کہ داشت
روح پاکش با من آمد و سخن	نکتہ سخن و عارف و شیر زن

ۛ فاتح: سلطان محمد فاتح فاتح قسطنطنیہ

گفت می دانم مقام تو کجا است	نعمت تو خاکیں را کیما است
خشت و سنگ از فیض تو دارے دل	روشن از گفتار تو بیناے دل
پیش ماے آشناے کوئے دوست	یک نفس نشین کہ داری بوئے دوست
اے خوش آں کو از خودی آئینہ ساخت	و نہ در آں آئینہ عالم رشت ساخت
پیر گردید این زمین و این سپهر	ماہ کو راز کو رچسپہاے ہر
گر می ہنگامہ می بایدش	تا نخستین رنگ بوباز آیدش
بندہ مومن سرفیلی کند	بانگ او ہر کہنہ را ہر ہم زند
اے تراخ داد جان تا شکیب	تو ز سر ملک دین داری نصیب

فاش گو با پور نادر فاش گوے

باطن خود را بہ ظاہر فاش گوے

خطاب پادشاہ اسلام علی حضرت ظاہر شاہ اَیَّدَکُمُ اللّٰهُ بِنَصْرِهِ

اے قبائے پادشاہی بر تو راست سایہ تو خاکِ مارا کیسا است
خسروی را از وجود تو عیار سطوت تو ملکِ دولت را حصار
از تو اے سرمایہ فتح و ظفر تختِ احمد شاہ را شانے دگر
سینہ ہا بے ہر تو ویرانہ بہ از دل و از آرزو بیگانہ بہ
آبگوں تیغے کہ داری در کمر نیم شب از تابِ او گرد و دھرم
نیک می دانم کہ تیغِ نادر است من چہ گویم باطنِ او ظاہر است

حرفِ شوق آورده ام از من پذیر

از فقیرے رمزِ سلطانی بگیر

اے نگاہ تو ز شاہیں تیز تر	گردِ این ملکِ خدا دادے نگر
ابن کہ می بینم از تقدیر کیست؟	چسیت آن خنچے کہ می بایست نیست؟
روز و شب آئینہ تدبیر ماست	روز و شب آئینہ تقدیر ماست
باتو گوئم اے جوانِ سخت کوش	چسیت فردا؟ دختر امروز و دوش
ہر کہ خود را صاحبِ امروز کرد	گرد او گرد و سپہر گرد گرد
او جهان رنگ بُور آبروست	دوش از و امروز از و فردا از و دست
مرد حق سرمایہ روز و شب است	ز آن کہ او تقدیر خود را کوکب است
بندہ صاحبِ نظر سپہر ام	چشم او بینائے وقتِ تدبیر ام
از نگاہش تیز تر شمشیر نیست	ماہمہ خنچہ پیر او خنچہ نیست
لرز و از اندیشہ آں سچتہ کار	حادثات اندر بطونِ روزگار

چوں پدر اہل ہنس سرا دوست دار	بندہ صاحب نظم سرا دوست دار
ہیچوں آن غلہ آشیان بیداری	سخت کوشش و پردم و کرازی
می شناسی معنی کراچیست؟	این مقام از مقامات علی است
امتناں را در جہان بے ثبات	نیست ممکن جز بکداری حیات
سرگذشت آل عثمان را نگر	از فریب غریباں خونیں جگر
تا ز کراچی نصیب داشتند	در جہاں دیگر علم افراشتند
مسلم ہندی چرا میداں گذاشت؟	ہمت او بوی کراچی نہ داشت!
مشت خاکش اسپنخاں گردید سرد	گر عی آواز من کارے نہ کرد!
ذکر و فکر نادرستی در خون تست	قاہری بالہ بیری در خون تست
لے فروغ دیدہ بر ناو پیر	سرکار از ہاشم و محمود گیر

ہم ازاں مروے کہ اندر کوہ و ثروت	حق ز تیغِ اوبلست آوازہ گشت
روز ہا شب ہا تپیدن می توان	عصر و یکرا فسریدن می توان
صد جہاں باقی است در قرآن ہنوز	اندر آیتش یکے خود را بسوز
باز فشاں را ازاں سوزے بدہ	عصر اورا صبح نوروزے بدہ
ملنے گم گشتہ کوہ و کمر	از جنبش دیدہ ام چیزے دگر
زانکہ بود اندر دل من سوز و درد	حق ز تقدیرش مرا آگاہ کرد
کار و بارش را نکو سنجیدہ ام	آنچہ پنهان است پیدا دیدہ ام
مرد میدان زندہ از اللہ ہوسست	زیر پائے او جان چارہ سوست
بندہ کو دل غیب اللہ نہ بست	می توان سنگ از زجاج شکست

اونگنجد در جهان چون و چسند تهمت ساحل باین دریامند

چوں زروئے خویش برگیر و حجاب

اوصاب است ثواب است عذاب!

برگ ساز کتاب حکمت است این دو قوت است باریک است

آں فتوحات جهان ذوق و شوق این فتوحات جهان تحت فوق

هر دو نغمه خدائے لایزال مومنان آں مجال است این حلال!

حکمت اشیا فرنگی زاد نیست اصل او جز لذت ایجاد نیست

نیک اگر بینی سلمان زاده است این گهر از دست ما افتاده است

چوں عرب اندر اروپا پر کشاد علم و حکمت را بنا دیگر نه داد

دانه آں صحرا نشینان کاشتند حاصلش از فرنگیان برداشتند

ایس پری ارشیشہ اسلافِ ماست با حصیدش کن کہ او از قافِ ماست
 لیکن از تہذیبِ لادینہ گریز زان کہ او با اہل حق دار و ستیز
 فتنہ با این فتنہ پرواز آورد لات و عزتے جسم باز آورد
 از فسوش دیدہ دل نابصیر روح از بیہ آبی او تشنہ میرا
 لذتِ بیتابی از دل می برد بلکہ دل زین پیکر گل می برد

کسند دوزخے غارتہ او بر بلاست

لالہ می نالد کہ وارغ من کجاست!

حق نصیب تو کند و ذوقِ حضور باز گویم آنچه گفتم در زبور

”مردن و ہم زیستن اسے نکتہ رس

ایں ہمہ از اعتبارات است و بس

مرد کز سوزِ نوا را مرده
 لذتِ صوت و صدا را مرده
 پیش چنگِ مست و مسرور است کور
 پیش رنگِ زنده در گور است کور
 روح باقی زنده و پاینده است
 ورنه این را مرده آن را زنده است
 آنکه حیّ لایموت آمدن است
 زبستن باقی حیاتِ مطلق است
 هر که بستی زبست جز مرور نیست
 گرچه کس در ماتم اوزار نیست

برخور از قرآن اگر خواهی ثبات	در ضمیرش دیده ام آپ حیات
می دهد ما را پیام لا تخف	می رسد بر مقام لا تخف
قوت سلطان موسی را لا اله	بهیبت مرفقی را لا اله
تا دو تیغ لا و الا داشتیم	ما سو الله را نشان نگذاشتیم
خاوران از شعله من روشن است	ای خنک مری که در عصر من است
از تب و تابم نصیب خود بگیر	بعد از این ناید چون مری فقیر
گوهر دریای قرآن سفته ام	شرح رمز صبحه الله گفته ام
با مسلمانان غمی بخشیده ام	کمند شاخه را نمی بخشیده ام
عشق من از زندگی دارد سراغ	عقل از صبا نمی روشن ایاب
نکته های خاطر افروزی که گفت	با مسلمان حرف می پسوزی که گفت

ہمچونے نالیرم اندر کوہ و دشت تا مقام خویش بر من فاش گشت
 حرف شوق آموختم واسو ختم آتش افسردہ باز افرو ختم
 بامن آہ صبحگارے داده اند سطوت کو پہ بکا ہے داده اند
 دارم اندر سینہ نور لا الہا در شراب من سرور لا الہا
 فکر من گردوں سیر از فیض دوست جوے ساحل ناپذیر از فیض دوست

پس بگیر از بادہ من یک دو جام

تا در خشی مثل تیغ بے نیام

۹۶۹۰

کپور آرمٹ پرنٹنگس، ورکس اینڈ اسٹریٹ، روڈ لاہور میں پابنت نام
لالہ گوواندا کپور پرنٹری چھپی
سیکڑا، پرنٹری (کنابہ خانہ طلوع اسلام ٹکڈور روڈ لاہور)
نے شائع کیا

٩٧٩
٥٥

RES

ED

١٩١٥/١٥٥

DUE DATE

٩٧٩
٥٥

٩٧٩

١٩١٥/١٥٥

Checked 1991

Date

No.

Date

No.

RESERVED

٩٧٩